

מִי יֵם מִי יֵם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ה').

תמוז תשע"ה

מהלכות תפילה ובית כנסת (ד)

גליון 265

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ "דברי שיר" ב"ב

לע"נ חמותי

מרת חיה בת ר' שמשון וינקלר ע"ה,
נלב"ע י"ב באייר תשע"ה

מדיני העולים לתורה

סדר החיובים לעלייה לתורה ביום חול

◀ **שאלה:** בקריאת התורה בשני וחמישי נכחו בעל ברית ויארציט, ושניהם ישראלים, מי מקבל עליה לשלישי?

תשובה:

- א. סדר החיובים בשני וחמישי הוא:
1. חתן ביום חופתו (רק אם החופה לפני שקיעה"ח).
 2. חתן בשבת קודם החתונה.
 3. בר מצוה בו ביום.
 4. חתן בשבת שבע ברכות (עני ביה"ל סימן קל"ו).
 5. אבי הבת כשקורא לה שם (דעות סימן פ"ב ס"ז, הגר"ח קניבסקי שליט"א).
 6. בעל יולדת שאשתו באה היום לבית הכנסת או שעבר מ' יום לזכר ופ' לנקבה ("ביאור הלכה" שם).
 7. יארציט בו ביום.
 8. אבי הבן ביום מילת בנו.

ב. אורח שאינו מתפלל קבוע בבית הכנסת והוא חיוב, אף שחיובו עדיף יותר במעלה משאר החיובים, אין בכוחו לדחות חיוב של אחד מהמתפללים הקבועים (שם).

ג. מתפלל קבוע נקרא המשלם דמי חבר לקהילת בית הכנסת שבו מתפלל ומשתייך, וכן עניי המקום שגרים שם בקביעות ומתפללים שם אע"פ שאינם משלמים מחמת עניותם. וכן משרתי בית הכנסת (הגבאים, השמשים וכיו"ב), כל אלו נקראים קבועים כבר מהיום הראשון שבאים ("פסקי תשובות" סי' קל"ב: 118).

ד. במקום שיש ב' חיובים שווים בדרגה וא"א לתת לשניהם יטילו גורל ביניהם, ואם אחד מהם הוא תלמיד חכם, הוא קודם (שם).

ה. בכל החיובים הנ"ל אם טעה הגבאי וקרא לחיוב אחר שלא עפ"י הסדר או אף לאדם שאינו חיוב, יש לו לעלות והחיוב נדחה ("דעת תורה" סי' רפ"ב).

עלייה לתורה לאבל תוך שבוע

◀ **שאלה:** מי שיושב שבוע ר"ל, ונולד לו בן או שיש לו יארציט האם אפשר לקבל עלייה לתורה בשבת בתוך השבוע?

תשובה: איתא ברמ"א (סי' תי' סעיף א') אסור לקבל עלייה בשבת אבל אם הוא כהן יחיד מותר לקרותו, ע"י שם. ואם רגיל שם שכהן יוצא מביהכ"נ לפני קריאת התורה כדי לתת לאחר עלייה, ה"נ יכול לעשות כן ("פתחי תשובה" סי' ק"ד בשם שו"ת "חתם סופר").

וכן בנד"ד שיש חיוב לאבל לעלות לתורה כגון אם אשתו יולדת, או שיש לו יארציט, מותר לעלות לתורה, דאם אינו עולה לתורה הוא אבילות בפרהסיא ("פתחי תשובה" סי' ה' בשם מהרש"ל), אולם בהגה"ת "יד אפרים" (שם סעיף ט"ו) כתב שכל זה דוקא אם הברית נערכת באותו ביהכ"נ לאחר התפילה, וגם בזה עדיף שלא יבוא לביהכ"נ, אבל אם אין הברית שם לא יקבל עלייה.

קרא אחר למפטיר

◀ **שאלה:** הגבאי קרא לראובן למפטיר ושכח שיש לשמעון יארציט, שמעון בשמחה מוותר לראובן, האם מותר לעשות כן, או שיש לחוש להא דאיתא בגמרא (פ' הרואה) מי שנותנין לו ס"ת לקרוא ואינו קורא מקצר ימיו?

תשובה: התם מיירי כשאינו רוצה מחמת זלזול במצוה וכד', אבל כשעושה כן מחמת שרוצה לוותר לאחר אין חשש. וגם אין לחוש לפגם, דרק בכהן בעליית ראשון או בלוי בעליית שני יש חשש פגם, אבל

בישראל או בעליית מפטיר אין חשש פגם (כמבואר במשנ"ב סי' קל"ה סי"ק ל"ח וסי"ק מ"א). (הגר"נ קרליץ שליט"א).
(אגב יש לציין מה שאמר בעל "שבט הלוי" שליט"א שמקובל אצלנו שבענינים אלו כשמוותרים לשני יש בזה מצוה גדולה וזכות לנפטיר).

עליה לכהן באמצע ז' קרואים

◀ **שאלה:** לא ידעו שהוא כהן או לוי, וקראו לו בשבת בבוקר באמצע ז' קרואים, מה צריכים לעשות?

תשובה: אם קראו ללוי בטעות באמצע ז' קרואים אם אפשר יעמוד ליד הבימה ויעלה לאחרון או מפטיר, ואם אי אפשר לתת לו אלו, כגון שיש בר מצוה ושאר חיובים, יש לכהן או ללוי לברך באמצע הז' קרואים, ובדיעבד לסמוך על שיטת השו"ע שאפשר לעלות באמצע הקרואים (משנ"ב סי' קל"ה סי"ק ל"ו).

מנהגי קריאת התוכחה

◀ **כתב הרמ"א** (שם) שלא יקרא אחד בשמו אלא קורין מי שירצה. ומפי' המשנ"ב דשמה לא ירצה לעלות אותו שיקראוהו, ויבוא לקוץ בתוכחות. וע"י "ביאור הלכה" שכוונת הרמ"א שיסדרו עם בן אדם לפני שקוראים לו ולוודא שהוא מסכים לכך, או שישלם לעני קצת כסף שיסכים. וב"מחצית השקל" מפי' כוונת הרמ"א שיאמר "יעמוד מי שירצה", ע"י שם. ויש מקומות שעדיין נוהגין כן. ויש נוהגין לא לעלות כלל רק קורא הקלות בלי עולה.

כהן או לוי לקריאת תוכחה

◀ **שאלה:** בהרבה מקומות נוהגים שהבעל קורא עולה לקריאת התוכחה, מה יעשו אם הבעל קורא הוא כהן או לוי?

תשובה: בפי' כי תבא יעלו ז' אנשים עד התוכחה, ויעשו התוכחה לעליית אחרון, ויעלו את הבעל קורא. וכן בפי' בחקותי אם הוא כהן יכול לקרוא מתחילת פ' בחקותי עד אחר התוכחה, ומנין הקריאות ישלים משם והלאה (משנ"ב סי' תכ"ח סי"ק י"ז).

◀ **שאלה:** כשהמנהג שרב בית הכנסת או ראש הישיבה עולה בשבת לשלישי, איך ינהג בפי' בחקותי שהיא קריאת התוכחה?

תשובה: רב בית הכנסת או ראש הישיבה יקבל רביעי באותה השבת (משנ"ב סי' תכ"ח סי"ק י"ז).

עליה לתורה פעמיים

◀ **שאלה:** בחור בר מצוה קורא את כל פרשת בחוקותי, והמנהג הוא שהבעל קורא עולה לתוכחה, האם יכול הבר מצוה לעלות גם למפטיר?

תשובה: איתא ברמ"א (או"ח סי' רפ"ב ה') אם יש אחרים שיודעים להפטיר לא יפטיר מי שעלה כבר. ומה"ט כתב המג"א (שם) שבשבת חזון, במקום שקורים הרב למפטיר לא יקראוהו מקודם לשלישי, וכן מבואר בשו"ע (שם) שאם לא נמצא מי שיודע להפטיר אלא אחד מאותם שעלו לקרוא בתורה, אם לא אמר הש"ץ קדיש, יפטיר מי שעלה לשביעי, ולא יחזור ויקרא בתורה, ויאמר הקדיש אחר קריאת ההפטרה והברכות, ע"י שם.

ולפ"ז בנד"ד בודאי לא יעלו את בחור הבר מצוה ב' עליות.

ולמעשה: עצה טובה, שיעלה אביו או אחיו של הבר מצוה לקלות, דהא דנוהגין להעלות את הבעל קורא לקלות משום שאחרים לא רוצים לעלות שמפחדים שהבעל קורא יחשוב על העולה (משנ"ב סי' תכ"ח י"ט) אבל על אביו או אחיו בודאי לא יחשוב רע עליהם, והבר מצוה יעלה לעליית מפטיר.

מפטיר בשבת ראש חודש לקטן

◀ **שאלה:** האם קטן בשבת שלפני בר מצוה יכול לעלות לקרוא את המפטיר בשבת ראש חודש?

תשובה: כתב הרמ"א (סי' רפ"ב ד') קטן יכול לקרוא בפרשת המוספין (כשיש ס"ת נפרד למפטיר שקוראים בו את הקרבנות של היום כגון בימים טובים או ראש חודש) או בארבע פרשיות שמוסיפין באדר, וכן נוהגין אע"פ שפרשת זכור היא חובה מן התורה, מ"מ כיון שהש"ץ קורא ומשמיע לציבור יכול לעשות רק להוציא הברכות. ויש מחמירין בפי' זכור ופי' פרה גם בזה כיון דיש סוברים שהיא מדאורייתא.

כנגד כולם (כל העולים לתורה). בזה"ו שיש מגביה את התורה ויש הגולל את התורה, מי מקבל את השכר?
תשובה: י"א שבזמננו המגביה נחשב עיקר הגולל, והוא מקבל שכר כולם (משנ"ב ס"ק ס"ק ה'), וי"א ששניהם מקבלים את השכר, גם המגביה וגם הגולל ("ארחות רבינו" בשם החזו"א זצ"ל).

נמצא ספר תורה מוטעה

א. אם נמצאה טעות בספר תורה בשעת קריאת התורה, מוציאין ספר תורה אחר ומתחילים מהמקום שנמצא (שו"ע ס' קמ"ג) והטעם דבדיעבד סומכים על השיטות שיצא קריאת התורה גם בספר תורה פסול (משנ"ב ס' ס). אבל אם נודע להם הטעות והמשיכו לקרוא, צריכים לחזור ולקרוא ממקום הטעות ("תורת חיים" סופר ס"ק י"ב).

ב. אם בשבת בבוקר כבר קראו כגון לארבעה קרואים, מן הדין מספיק להוסיף עוד ג' קרואים בספר השני שהוא כשר, ומ"מ אם אפשר טוב יותר שיקראו שבעה קרואים בספר התורה השני (דהיינו אם כגון מתחילים מחמישי יעלו שבעה אנשים מחמישי עד הסוף), (שו"ע שם ומשנ"ב ס"ק ד').

ג. אם מצאו פסול באמצע הקריאה אם כבר קראו ג' פסוקים ואפשר להפסיק שם (שהוא ג' פסוקים מסוף הפרשה) פוסקים שם ומברך ברכה אחרונה, ומשלימים המניין בספר שני (רמ"א שם ומשנ"ב ס"ק כ"א-כ"ג).

ד. ואם מצאו הפסול לאחר שקראו רק ב' פסוקים או שקראו יותר אבל א"א להפסיק שם (כגון שהוא סמוך לסתומה או פתוחה) גומר קריאתו בספר שני ולא יברך ברכה אחרונה על ספר ראשון, ולא ברכה ראשונה על ספר השני (שדעתו על פרשה זו, מה לי ספר תורה זה או אחר, כמש"כ המשנ"ב ס"ק י"ט). וגומר קריאתו בספר השני, ואז יברך ברכה אחרונה (משנ"ב ס"ק כ"ג). ואין חילוק בין אם היה בשאר קרואים או באמצע שביעי, יש לעשות כן (משנ"ב ס"ק כ"ג בשם הרבה אחרונים, ודלא כמג"א שסבר שבשביעי יש לו לגמור הפרשה בס"ת פסול, והוא יעלה גם למפטיר).

ה. אם נמצא טעות לאחר שכבר קראו כל הסדרה קודם שאמר קדיש, לא יוציא ס"ת אחר בשביל המפטיר, והמפטיר עולה למנין שבעה, ויאמר קדיש לאחר ברכות ההפטרה האחרונות (משנ"ב ס"ק כ"ג).

ו. אם לא נודעה הטעות עד לאחר שאמרו קדיש, יקרא למפטיר בספר תורה זה ג' פסוקים בלא ברכה (משנ"ב ס"ק כ"ג), ואם האחרון שקרא עדיין לא ירד, טוב שהוא יהיה הקורא למפטיר בלא ברכה במקורא לאיש אחר ("שערי אפרים" שער ו' סעיף מ"ד).

ז. אם נמצא פסול בספר תורה בשעת קריאת המפטיר בשבת, יגמור קריאתו ולא יברך אחריה (משנ"ב ס"ק כ"ג).

ח. אם נמצא פסול בספר תורה בשעת קריאת המפטיר של יום טוב או של ארבע פרשיות, וכיוצא ב, כיון שקריאת המפטיר היא חובת היום, יש להוציא ס"ת אחר כמו אם היתה טעות באמצע קריאת סדרה של שבת (משנ"ב ס"ק כ"ג).

נמצא פסול בס"ת של זכור

א. **שאלה:** כמה ימים לאחר קריאת פרשת זכור, נמצא פסול בס"ת שקרא בו פ' זכור, האם יש ענין להשלימו בפ' כי תצא?

תשובה: בודאי צריך להשלימו, ולפני קריאת מפטיר של פ' כי תצא יש להכריז שהיות שהס"ת של פ' זכור היה פסול, יש לכוון לצאת ידי חובת פרשת זכור דאורייתא (הגר"נ קרליץ שליט"א).

לא קראו פרשת ויחי

א. **שאלה:** בעשרה בטבת תשע"ד ירד שלג כבד בירושלים, ולכן אלפי איש עשו מנינים בביתם בשבת בבוקר (פ' ויחי) ולא שמעו קריאת התורה, האם בשבת הבאה (פ' שמות) אפשר לקרוא את שתי הפרשות ביחד, גם פ' ויחי וגם פ' שמות?

תשובה: כתב הרמ"א (או"ח ס' קל"ה ב') אם ביטלו שבת אחת קריאת הפרשה בציבור, בשבת הבאה קוראים אותה הפרשה עם הפרשה השייכת לאותה שבת. ועי' משנ"ב (סוסי"ק ז') דמייירי שרוב הציבור לא שמעו, אז קוראים ב' הפרשות.

אולם בנד"ד שפרשת ויחי ופרשת שמות שם משני ספרים, והרי צריך לחברן ביחד ע"י עלייה אחת, יש סוברים שאין לעשות כן (משנ"ב בשם מהר"ם מינץ), ויש סוברים שגם בזה משלימים, והנהוג כן אין מוחין בידו (משנ"ב שם), ולמעשה אפשר לנהוג כן לקרוא את שתי הפרשות (הגר"נ קרליץ שליט"א).

הרבה נוהגים שהכחן קורא פרשת ויחי עד שני של פרשת שמות (ועי' ביה"ל, ס' קל"ה סעיף ב' ד"ה קריאת, דמבואר מדבריו דהרביעי יחבר בין הפרשות).

ולענין אמירת "חזק חזק ונתחזק" כשבעל קורא מגיע לסוף פרשת ויחי יחכה שם קצת, והציבור יאמרו "חזק...", באמצע העלייה, ואין בזה הפסק (הגרא"ל שטיינמן שליט"א והגר"ח קניבסקי שליט"א).

ועי' "ביאור הלכה" (ד"ה או) שמסיק שפרשיות המוספין וכל הדי' פרשיות אין כדאי להקל בקטן אם לא יודע לקרוא מילה במילה עם השי"ץ מתוך הכתב. ובחי' רע"א כתב שבכל גוונא לא להעלות קטן לדי' פרשיות, ע"י שם. ומשמע אבל למוספין, עכ"פ יכול לעלות אם יודע לקרוא מילה במילה (הגר"נ קרליץ שליט"א).

הוספה לאחר עליית 'אחרון'

א. **שאלה:** בסוף קריאת התורה קרא: יעמוד פלוני בן פלוני 'אחרון', וזכור שיש עוד אנשים שצריכים לעלות לתורה, האם אפשר להעלותם, או מכיוון שקרא כבר 'אחרון', אי אפשר להוסיף עוד?
תשובה: אפילו אמר שזוהי עלייה אחרונה, אין בזה משום התחייבות כלל, ויכול להוסיף עוד עלייה לתורה.

ועוד, וכלי זה גם יכול להוסיף עוד עליית משום דכתוב בפסוק (חגי ב' ט'): "גְדוֹל יְהוָה כְּבוֹד הַגָּדוֹל הָאֲחֵרוֹן מִן הָרִאשׁוֹן", ובפשטיה דקרא קאי על בית שני, והעירו דא"כ משמע שאין בית שלישי, מכיון שקרא לבית שני "ה'אחרון", וכתב הרשב"א (ח"ד ס' קפ"ז, מובא בהגהת רבי מתתיהו שטראשון על מס' ב"ב ג'). כמו שמצאנו שכתוב בפסוק (בראשית ל"ג, ב'): "וְאֵת לָאָה וְלָדָהּ אֲחֵרָנִים", ואעפ"כ היו רחל ויוסף אחריהם, הרי שיש עוד אחר האחרון. וה"ל לענין בית, הגם שבת שני נקרא אחרון כלפי הראשון, ועדיין יש עוד אחד.

ועוד הוכיחו מהא דכתב בפרשת שמות (שמות ד', ח'): "וְהָיָה אִם לֹא יֵאָמְנוּ... לְקַל הָאֵת הָרִאשׁוֹן וְהָאֲמִינוּ לְקַל הָאֲחֵרוֹן", הרי שקרא לו את האחרון ועדיין היה עוד אות של דם אח"כ, (מובא בשם הגר"א ז"ל: "וְהָיָה הַדָּם לָכֵס לְאֵת עַל הַבְּתִים" (שמות י"ב, י"ג), היינו כמו שבהם שהפסוק קרא לו לאות הקודם אחרון, ויש עוד אות של דם אחריו, ה"ל הבתים, היינו בית המקדש, הגם שקרא לבית שני בית אחרון, יהיה עוד בית שלישי בב"א).

ולפ"ז בנד"ד הגם שקרא יעמוד 'אחרון', אין הכרח שזה הסוף ממש, ועדיין אפשר לקרוא לעוד אנשים. וכל זה אם קרא ישראל לאחרון, אפשר להוסיף עוד עליות, אבל אם קרא לכהן או ללוי, א"א להוסיף אחרים.

הוספת עליות בג' ספרי תורה

א. **שאלה:** בשבת כשמוציאין ג' ספרי תורה, בראשון קוראים את פרשת השבוע, בשני קוראים משל ראש חודש, ובשלישי קוראים משל חנוכה (או פ' שקלים או פ' החודש), האם מותר להוסיף עליות בספר הראשון?

תשובה: מותר להוסיף עליו בספר הראשון הגם שע"ז נמצא שהקריאה מפרשת ראש חודש לא הוי משבעת הקרואים (משנ"ב ס' קל"ה סוסי"ק ל"ו, וס"י תרפ"ד ס"ק ט', וס"י תרפ"ה ס"ק ד'), ויש מחמירין לא להוסיף בספר ראשון וקוראים בו דוקא ששה קרואים בכדי שקריאת ראש חודש תהא בתוך השבעה קרואים ("לוח א"י").

הוספת עליות בשמחת תורה

א. בשמחת תורה כשיש דחק בעליות מותר לקרוא כהן לוי ישראל, ומיד אח"כ כן לקרוא עוד פעם כהן לוי ישראל (משנ"ב ס' קל"ה ס"ק ל"ז, ולסמוך על שיטת הראשונים ודעת השו"ע שסברי דמיד לאחר כהן לוי ישראל מותר לעלות כהן או לוי, ע"י שם).

עליה לתורה לבעל תוקע ובעל מוסף

א. כתב הרמ"א (ס' תקפ"ד ב') בשם ה"כל בו" ויש מקומות שנוהגים לקרוא התוקע ממנין החמישה העולים לספר תורה, והוסיף המשנ"ב (ס"ק ט') שיש מקומות שנוהגים לקרוא גם המתפלל מוסף, וכן ביה"כ קורים אותו, ע"כ. ויש להבין למה דוקא לאלו ולא למי שמתפלל שחרית, הרי גם לו מגיע פרס על שטרך להתפלל.

וי"ל כמש"כ ה"לבוש" (שם) שנותנים עליה לבעל תוקע כדי שירגיש בשמחה, ובשעה שהאדם בשמחה אינו טועה בתקיעות, ע"י שם. והיינו היסוד של העליה הוא כדי לעזור לו שלא יטעה, וכן אותו טעם לגבי השי"ץ של מוסף, שכאשר הוא בשמחה לא יטעה בתפילתו, ולפ"ז בשי"ץ של שחרית שכבר גמר להתפלל, לא שייך טעם זה, לכן לא חייבים לתת לו עליה.

אך יש מקומות שאין נוהגים כן מפני הכנסות ביהכ"ע שמקבלות ע"י מכירת עליות ("יערוך השולחן" ס' ג').

ברכת "ברוך שפטרני"

א. **שאלה:** נוהגים שהאב מברך "ברוך שפטרני" בשעה שהבן נעשה בר מצוה, בפעם הראשונה שהוא נעשה שליח ציבור או עולה לתורה, ובלי שם ומלכות (רמ"א ס' רכ"ה סעיף ב' ומשנ"ב ס"ק ג', ח'). והנה באופן שהאב לא יהיה שם בשעת העלייה לתורה (נמצא במקום אחר או הורים פרוידים), האם האב יברך במקום שנמצא כששומע שעלה לתורה או לא?

תשובה: המנהג לברך רק כשהאב נמצא שם, וכמשמעות לשון הברכה "ברוך שפטרני מעונשו של זה", שהוא לשון נוכח. אבל אם כשנמצא במקום אחר לא מברכם כלל (הגר"נ קרליץ שליט"א).

שכר הגולל את התורה

א. **שאלה:** איתא בגמרא (מגילה ל"ב). הגולל את התורה נוטל שכר